

Розвиток спеціальності «Міське будівництво та господарство»

Шутенко Л.М., Харківська національна академія міського господарства

Сучасне місто є складною технічною і соціально-економічною системою. Для того, щоб система функціонувала і розвивалась, необхідні фахівці найрізноманітніших напрямків життєдіяльності міста. Саме підготовку фахівців різних ступенів, які забезпечують функціонування і розвиток міст здійснює Харківська національна академія міського господарства.

Це – унікальний вищий навчальний заклад, його не можна порівняти з жодним з вузів України, тому що тільки в ньому існує комплекс спеціальностей та спеціалізацій, які охоплюють технічну, економічну і соціальну сферу сучасного міста. Підготовка спеціалістів для міського будівництва й господарства займає тут одне з провідних місць.

Діяльність академії у підготовці фахової еліти галузі досягла загальнодержавного і міжнародного визнання завдяки багатьом поколінням професорсько-викладацького колективу навчального закладу. Академія має давню і багату історію, що є частиною історії вітчизняного житлово-комунального господарства, яка тісно переплелася з історією нашої країни і комунальної освіти в Україні.

Життєзабезпечуюча роль житлово-комунальної галузі найгостріше виявляється у кризові періоди або в екстремальних умовах. Саме ці обставини стали приводом для створення у 1922 році Всеукраїнського технікуму комунального господарства, де готували фахівців на трьох факультетах: фінансово-економічному (комунальне управління), промислового (комунальні підприємства), житлово-будівельному. Цей навчальний заклад став не тільки в Україні, а й у всьому тодішньому Радянському Союзі першим навчальним закладом житлово-комунальної галузі.

Вже через кілька років після створення він перетворився у науковий центр, до якого тяжіли найвидатніші фахівці в галузі комунального і житлового господарства та будівництва. Сформувався колектив справжніх ентузіастів, який забезпечив розвиток учбового осередку і перетворення його з невеликого навчального закладу в міцний життєздатний колектив, який зайняв гідне місце серед вузів України.

У роки перших п'ятирічок, власне кажучи, було заново побудовано міське господарство. Активними учасниками цього будівництва стали вчені Харківського інституту інженерів комунального будівництва.

Інститут «Діпромiсто», створений у Харкові у вересні 1930 р., розташовувався в будівлі, де розгорнув свою діяльність молодий ХПКБ (по вул. Револуції, 12). Його провідні фахівці Д.Богорад, І.Малоземов, О.Ейнгорн, Г.Шелеховський, П.Хаустов викладали студентам ази будівельного мистецтва та організації міського господарства, вчили принципово новому підходу до формування міст. Місто стало розглядатись як складна, історично сформована система, що має свої закони зростання і розвитку. Розробниками нового генплану Харкова 1931-1936 рр. в інституті «Діпромiсто» були архітектор А.М.Касьянов і інженер О.Л.Ейнгорн. За розробку генерального плану м. Харкова О.Л. Ейнгорн був удостоєний звання почесного члена Королівського інституту британських архітекторів.

Розвиток підготовки спеціалістів для галузі міського будівництва та господарства переплітається з історією та становленням містобудівельного факультету Академії, одного з провідних факультетів навчального закладу.

У 1930 р. після численних реорганізацій у Харківському інституті інженерів комунального будівництва було створено два факультети – житловий та будівництва міст і впорядкування. Ще тоді в далекі 30-ті роки матеріально-технічна база підготовки фахівців була дуже високою, вона базувалась на експонатах Всеукраїнської архітектурно-будівельної виставки.

Серед запрошених фахівців для викладання в інституті був Б.І.Дмитрієв, який мав багатий досвід практичної роботи в Українському науково-дослідному інституті споруд. Під його науковим керівництвом побудований перший у СРСР великоблочний будинок на перехресті вулиць Пушкінської і маршала Бажанова. Прихід такого фахівця в інститут став визначальним для розвитку тут будівельних спеціальностей. Він створив кращу в Україні лабораторію будівельних матеріалів.

Оскільки в 30-ті роки інститут був спочатку навчальним закладом економічного профілю, факультети теж мали переважно інженерно-економічний характер і такі спеціальності: інженер-економіст з містобудування та планування населених міст і інженер-економіст з житлово-комунального будівництва.

Але в 1932 р. з огляду на потребу комунального господарства в інженерних кадрах було зроблено реорганізацію інженерно-економічної спеціальності з містобудування і планування міст у інженерну спеціальність зі спеціалізацією на останніх курсах з містобудування та паркового будівництва. У 1934 р. інженерні спеціальності мали вже три спеціалізації: цивільне будівництво, містобудування і паркобудів-

ництво. Для роботи в інститут були запрошені висококваліфіковані спеціалісти. У стінах академії у роки становлення працювала плеяда видатних майстрів вітчизняної архітектури і містобудування. Тут створювали фундаментальну наукову базу містобудування такі майстри, як Дійсний член Імператорської Академії мистецтв, Заслужений діяч мистецтв УРСР, Дійсний член Академії архітектури СРСР, академік архітектури О.М. Бекетов. За його проектами споруджено понад 40 монументальних суспільних і житлових будинків, що сьогодні є пам'ятниками архітектури XIX-XX ст. В академії працювали: О.Л.Ейнгорн – автор генплану м. Харкова (1936 р.), за проектами О.В.Лінецького збудовано Держпром (1925р.), будинок Уряду (1929 р.), будинок Миськради (1933 р.). Місто Харків прикрашають житлові будівлі за проектами Ф.А.Черноморченко, А.М.Гінзбурга, В.М.Петі, М.Ф.Покірного, І.О.Ігнаткіна.

Майбутнім фахівцям міського будівництва й господарства надавали фундаментальні знання на численних кафедрах (теоретичної та будівельної механіки, малюнку, живопису й скульптури, будівельного виробництва й матеріалів, інженерних конструкцій, архітектурного та планувального проектування, історії мистецтва та архітектури, архітектурної композиції, містобудування та планування населених пунктів) видатні педагоги.

Під час Великої Вітчизняної війни у 1942 році незважаючи на складності евакуації до складу ХПКБ увійшов Одеський комунальний інститут, збагативши навчальний заклад новими факультетами, в тому числі будівельним. У цей час в ХПКБ викладав професор Столяров В.Я., один з провідних фахівців у галузі інженерних конструкцій і будівельних матеріалів. З ініціативи професора в Харкові була організована дослідна станція з будівництва при ВНГ УРСР, яка незабаром перетворилася на Український науково-дослідний інститут промислових і цивільних споруд. Столяров В.Я. був затверджений дійсним членом Інституту за спеціальністю «Будівельна механіка та залізобетон». Під його керівництвом були виконані дослідні роботи, що зробили великий внесок у розвиток будівництва. Це роботи в галузі застосування нових матеріалів, дослідження з великоблочного будівництва, збірного залізобетону, різних питань будівельної механіки і теорії споруд.

Після повернення з евакуації у 1944 р. в нашому навчальному закладі починається підготовка спеціалістів за спеціальністю «Цивільне і промислове будівництво», у 1946 р. – «Житлово-комунальне будівництво».

У 1947 р. – будівельний факультет об'єднано з економічним факультетом і затверджено спеціальності «Міське будівництво та господарство» і «Економіка та організація міського господарства». У повоєнні роки викладачі, студенти цих спеціальностей активно брали участь у відновленні й реконструкції учбового корпусу ХПКБ та житлових, цивільних і промислових будинків м. Харкова, зруйнованих під час війни, збагачуючи свої знання на практиці. Наприклад, був розроблений проект відновлення поштамту на Привокзальній площі, проведені роботи з відбудови Харківського університету і готелю «Харків», відновлено Театральний сквер, школу № 1 на вул. Дарвіна, дитячу залізницю у парку ім. Горького.

У 1954 р. після реорганізації ХПКБ Міністерство вищої освіти СРСР з метою зміцнення спеціальностей затвердило три факультети: економічний (економіка та організація будівництва, економіка та організація міського господарства), електротранспортний (міський електричний транспорт) та будівельний зі спеціальністю «Міське будівництво та господарство».

У 1958 р. в СРСР приймають нову житлову програму: житлове будівництво переводиться на індустріальну основу. Створюються економічно вигідні типові проекти малогабаритного житла з метою якнайшвидшого забезпечення населення житлом. У Харкові починається швидке зростання нових житлових масивів: Павлове Поле, Нові Будинки, Селекційна станція.

Країні потрібні були висококваліфіковані фахівці міського будівництва і господарства. Згідно з наказом МВССО УРСР у березні 1964 р. в інституті започаткована спеціальність «Промислове та цивільне будівництво». У 1974 р. відновлено підготовку спеціалістів за спеціальністю «Архітектура». Вчені ХПКБ активно працюють для сучасного будівництва. Підготовкою фахівців для галузі займаються викладачі кафедр будівельних конструкцій, будівельної механіки, будівельного виробництва, будівельних матеріалів, архітектури і рисунка, планування та благоустрою міст та ін. У цей час в Академії працює ціла плеяда яскравих особистостей, яка залишила помітний вклад у розвиток нашого міста: В.І.Корж – головний архітектор Харківської області, автор проектів районного планування деяких районів Харківської області; Л.М.Тюльпа – автор планувальної організації житлових масивів Павлове Поле і Салтівського м. Харкова; Р.І. Любарський – співавтор генплану м. Харкова (1986 р.), керівник розробок схем Харківського і Єреванського (Вірменія) метрополітенів; архітектори Г.В.Сіхарулідзе, П.Є.Шпара, О.К.Терзян, В.Д.Белогуб, Є.А.Святченко, Г.І.Васильєв. Видатний внесок у розвиток вітчизняного паркобудівництва зробив

Заслужений діяч науки, д.с-х.н. О.І.Колесніков. Вишукані парки й сквери створені за проектами А.С.Маяк – благоустрій скверу Перемоги, саду ім. Т.Шевченко, монументальний каскад, гідропарк на р. Уди, меморіальний парк на Тарасовій горі у Каневі.

Після реорганізацій у 1976 й 1988 рр. в ХІШБ створюють містобудівельний факультет зі спеціальностями «Архітектура», «Промислове та цивільне будівництво», «Комунальне будівництво і господарство», «Водозабезпечення, каналізація» і «Рациональне використання водних ресурсів».

Помітний внесок у розвиток міського будівництва і господарства зробили відомі вчені, професори С.Н.Кан, А.І.Кобилін, П.Є.Шпара, Б.М.Гладишев. Розробки професора М.Г.Дюженка використані при будівництві Саяно-Шушенської ДРЕС, Усть-Ілімської ТЕС.

Вчені інституту в 80-ті роки виконували науково-дослідні роботи для будівельних організацій Мінпромбуду СРСР, Мінмонтажспецбуду СРСР, розроблено і впроваджено систему АСУ на будівництві. На містобудівельному факультеті організовано студентське проектно-конструкторське бюро.

Створення матеріально-просторового середовища сучасного міста, сприятливих умов праці, побуту й відпочинку, реконструкція і експлуатація комунальних споруд потребували великої кількості спеціалістів – висококваліфікованих інженерів, які володіють ґрунтовними знаннями у галузі архітектури, промислового і цивільного будівництва, технічної експлуатації споруд.

На початку 90-х років інститут готував для країни фахівців за спеціальностями «Промислове і цивільне будівництво», «Комунальне будівництво і господарство», «Технічна експлуатація будівель», «Обладнання автоматичних систем» та ін. За цими спеціальностями готувались фахівці для країн Азії, Африки і Латинської Америки. У 1991 р. спеціальність «Комунальне будівництво і господарство» перейменована на спеціальність «Міське будівництво та господарство».

Сьогодні містобудівельний факультет готує для народного господарства фахівців за спеціальностями: «Архітектура» (містобудування, ландшафтна архітектура), «Промислове та цивільне будівництво» (реконструкція та експлуатація промислових будівель і споруд), «Міське будівництво та господарство», «Технічна експлуатація будівель», «Обладнання автоматичних систем».

Сьогодні вчені й викладачі кафедр містобудівельного факультету активно працюють для розвитку міського будівництва та господарства.

Напрямки наукової роботи кафедр містобудівельного факультету:

- об'ємно-просторове вирішення міських територій та економічна ефективність їх використання;
- оптимізація транспортного обслуговування міських територій і екологічної безпеки міських вулиць та доріг;
- оптимізація систем управління розвитку містобудівних ресурсів;
- обстеження будівель і споруд, оцінка їхнього технічного стану, розробка проектної документації з реконструкції та підсилення;
- розробка нових конструктивних рішень будівель і споруд із збільшення пролетів та висот;
- дослідження і використання при проектуванні та будівництві сучасних будівельних матеріалів, що забезпечують зниження енерговитрат при експлуатації;
- дослідження в області статичної і динамічної поведінки ґрунтів, геотехнічне супроводження будівництва і реконструкції будівель і споруд;
- підвищення ефективності роботи інженерних систем і мереж;
- містобудування і реконструкція міського середовища;
- ландшафтна архітектура і дизайн міського середовища;
- архітектура – місто. Середовищний підхід;
- теорія зображень;
- формотворення поверхонь;
- удосконалення технології бетону та залізобетону;
- легкі гіпсобетони для виробів низької теплопровідності;
- оцінка впливу особливостей структури матеріалів на їх теплофізичні властивості методом обчислювального експерименту;
- використання промислових відходів при виробництві високоякісних цементів і бетонів;
- використання сучасних технологій у будівництві;
- удосконалення технології збереження монолітних енергоефективних будинків.

Ставши ще на початку свого шляху провідним центром підготовки фахівців для міського будівництва та господарства, Академія і сьогодні концентрує наукові сили для вирішення найгостріших проблем галузі, а вчені вузу очолили багато наукових шкіл і напрямків. Академія міського господарства – це яскравий приклад поєднання науки і виробництва, де виховання висококласних фахівців відбувається як на науково-технічній спадщині минулих поколінь, так і на сучасних дослідженнях, проектах і програмах.